

ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ УЧЕНИХ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVIII СТ. – НА ПОЧАТКУ XIX СТ.

Соціальний захист населення є одним із визначальних напрямів соціальної політики держави, реалізації її соціальної функції. Навіть за традиційності проблематики соціального захисту для галузевих юридичних наук, значна кількість загальнотеоретичних аспектів, що стосуються соціального захисту, потребує ретельного переосмислення та подальшого конструктивного висвітлення. Тому в Україні, як і в інших країнах світу, наразі активно обговорюються питання щодо механізмів досягнення високого рівня соціального захисту.

У цьому відношенні вивчення питань в сфері соціального захисту населення має важливе значення для покращення долі пересічного населення України. На жаль, відповідні думки вітчизняних мислителів на даний час залишаються недостатньо дослідженими. Особливо це стосується тих вчених, українців за національністю, що працювали в другій половині XVIII – на початку XIX ст. Їхня наукова спадщина в галузі соціального захисту населення, ще й досі залишається маловивченою, що й зумовлює актуальність даної роботи та формулює її мету.

У другій половині XVIII – на початку XIX ст. працювали вчені – українці за походженням, що розглядали в своїх працях проблеми соціального захисту поневолених верств населення, його оподаткування, відбуття повинностей, тощо. Серед них можна назвати таких мислителів як брати Я. П. Козельські – філософ (після 1725 – після 1793) та депутат (роки народження та смерті не відомі), М. А. Балуг'янський (1769–1847), П. Д. Лодій (1764–1829). В. Г. Кукольник (1765–1821).

З кінця XVIII ст. у Європі починає формуватися державно-адміністративна система суспільної опіки (інституційне становлення

системи допомоги, формування правової бази, адміністративне керування, що включає територіальні структури, часткове фінансування державою соціальної допомоги).

Особливістю цього етапу є те, що держава не прагне до прямого виконання соціальних функцій, а тільки сприяє в цьому іншим інститутам: особистій і суспільній добродійності, благодійним організаціям, корпоративному соціальному страхуванню, місцевій владі, церкві. Дві основні характеристики цього етапу є поява в державі власне соціальних функцій і спрямованість соціальної політики на всіх членів суспільства.

Отже, принцип солідарності, що прямо впливає з теорії суспільного договору чи соціального контракту, відповідно до якого суспільство має зобов'язання перед своїми членами, не може бути реалізований лише через суспільну добродійність, що й зумовлює виникнення власне соціальних державних функцій. Конкретні пропозиції й було сформульовано прогресивними українськими мислителями цих часів.

Слід зазначити, що вже Я. П. Козельським-філософом було створено проект зрівнювальної утопії, що забезпечувала всім верствам населення право на гідне існування, яке досягалося за рахунок обмеження приватної власності і скасування кріпосного права.

Я. П. Козельський-депутат (рідний брат і тезка Я. П. Козельського-філософа, який брав участь у Комісії по складанню проекту Нового Уложення) у своїй роботі «Судження про становище кріпосних селян...», що являла собою примітку до подання Г. С. Короб'їна щодо встановлення селянських податей поміщикам, пропонував деякі нововведення, що повинні були суттєво полегшити побут закріпачених селян.

Він пропонує запровадити для селян робочий тиждень, розпланований так: «... два дні селянинові на виконання державних податей, інші два дні на утримання поміщика, а два дні на виконання власних потреб, сьомий же день на служіння Богові» [3, с. 649].

М. А. Балуг'янський написав ґрунтовну працю «Про національне

багатство. Зображення різноманітних господарських систем», де особливо увагу приділив розвитку сільського господарства. Він вважав, що «для підтримки загальної свободи торгівлі необхідно скасувати всі безпосередні податки, поголовні та цехові збори, й особливо податки на товари першої необхідності... Замість того всю суму державних витрат направити на сільське господарство» [2, с. 164]. Він зазначав, що передусім необхідно забезпечити різними видами соціальної допомоги саме селян [1].

П. Д. Лодій, маючи різнобічні енциклопедичні знання, обстоював розвиток науки, поширення освіти та виховання серед народу, за допомогою яких мріяв реформувати феодальне суспільство, послабити соціальну напругу у відносинах між багатими і бідними, а також доводив необхідність гарантій соціального захисту населення [5, с. 517].

Загалом, концепції братів Я. П. Козельських, М. А. Балуг'янського, П. Д. Лодія можна охарактеризувати як достатньо прогресивні вчення представників вітчизняного Просвітництва, що зумовило, серед іншого, й відповідну прогресивну спрямованість їхніх думок в галузі соціального захисту населення [4, с. 262–264].

З проголошенням незалежності в Україні розпочався період становлення і розбудови демократичної, правової та соціальної держави. Остання характеризується створенням належних умов для забезпечення населення соціальним захистом, у тому числі – формуванням «соціальної держави» пріоритетними завданнями якої є покращення добробуту громадян, турбота про соціальну справедливість тощо.

Таким чином, багато питань в сфері соціального захисту населення ще й досі залишаються опрацьованими недостатньо, а отже потребують подальшого ґрунтовного вивчення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Balugyanszky M. Dissertatio Inauguralis De Promptuariis // Архив музея истории СПбГУ, Ф. Person 39/9. Л. 2.

2. Голубка С. М. Економічна система М. А. Балуг'янського. Львів : Світ, 1998. 229 с.
3. Козельский Я. П. Избранные произведения русских мыслителей второй половины XVIII века. / под ред. И. Я. Щипанова. М. : Гос. изд-во полит. литературы, 1952. Т. 1. С. 649–650.
4. Олейников В. В., Гончаров А. В. Питання соціального захисту кріпосного населення Російської імперії в працях українських учених у Санкт-Петербурзі в другій половині XVIII – на початку XIX ст. // Держава, право і юридична думка у Балточорноморському регіоні: історія та сучасність: матеріали XXVI Міжнародної історико-правової конференції 27–29 квітня 2012 р. м. Одеса / ред. колегія: С. В. Ківалов (голова), І. Б. Усенко (заступник голови) та ін. Одеса, 2012. С. 262–265.
5. Юридична енциклопедія / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 2001. Т. 3. 792 с.